

Mi az erdő és mi a faültetvény?

Csaknem azonos címmel, vitaindító szándékkal tanulmányt adott közre *Keresztes György az Erdészeti Lapok 2003. évi július–augusztusi összevont számában*. Magáról az alapkérdésről szakmai körünkben már hosszabb ideje folynak hol csendesebb hangnemben, hol kiélezett módon viták, valójában kevés eredménnyel. Már magával az „erdő” fogalmi meghatározással is problémák adódnak. Ezek – véleményem szerint – részben abból erednek, hogy bár az „erdő” fogalma többféle oldalról is, különböző nézőpontok szerint is elemezhető, mégis a véleménynyilvánítók egy része olyan fogalmi definiálással próbálkozik, amelynek érvényességét mindezekre általánosítani igyekszik. S ha már az „erdő” fogalmának a meghatározása is gyakran gondot okoz, nem mindig „sikeres”, nyilvánvalóan legalább annyi bizonytalansággal jár a jóval rövidebb múltra visszatekintő „faültetvény” értelmezése a magyarországi fatermesztésben.

A bevezetőben említett tanulmány meghökkentő egyszerűséggel érvelve állítja szembe az „erdő”, illetve a „faültetvény” fogalmát. Erdőnek nevezi azt a faállományt, amelyben a fák maguktól „eredtek” (pl. a természetes újulat útján létrejött faállomány erdő, függetlenül a korösszetételtől, elegyes vagy elegyetlen jellegétől, őshonos vagy tájidegen, „idegenföldi” faj faj tartalmától stb.). Ezzel szemben minden olyan faállományt faültetvénynek tekint, amelyet mesterséges úton magvetéssel, csemeteültetéssel stb. hoztak létre, megint csak függetlenül a korösszetételtől, elegyesiségtől-elegyetlenségtől, a fajok őshonos vagy tájidegen jellegétől. Kiegészíti még azzal, hogy a faültetvény olyan növénykultúrát jelent, amelyet mesterségesen hoztak létre faanyag előállítás céljából, míg az erdő elsődleges rendeltetésének – szerinte – mindenütt közjóléti és/vagy védelmi jellegűnek kell lennie.

Ez a leegyszerűsített fogalmi meghatározás nem csak útbaigazítást ad akár az erdőnek, akár az ún. faültetvényeknek a jellegét, kezelését, a bennük való (erdő)gazdálkodás módját, lehetőségeit illetően. Nem véletlen, hogy már az *Erdészeti Lapok 2003. szeptemberi számában* „az öreg erdész” (a szakma egésze előtt általános köztiszteletnek örvendő dr. Kollwetz Ödön) másképpen látja! Vele együtt még sokan mások, így jó-

magam is másképpen látjuk, osztván dr. Kollwetz Ödön véleményét. Mindenekelőtt egyet kell értenünk abban, hogy fogadjuk el továbbra is az erdőnek a klasszikus szakmai meghatározását, amely szerint „az erdő a talaj és a rajta álló faállomány, a makro- és a mikrofaunájával, flórájával egyetemben.” Annál is inkább elfogadhatjuk ezt a klasszikus szakmai megjelölést, mert abban tapasztalatok alapján meghatározott népi bölcsesség rejlik. Ezzel együtt az anyanyelvünk iránt való tisztelet is eleve és parancsolólag megköveteli tőlünk, hogy ne feledjük – szándékosság-ból vagy felületességből – az erdő köznyelvi meghatározását sem, amelyre szintén az Erdészeti Lapok 2003. szeptemberi számában emlékeztet minden magyarul beszélő szakmabelit, illetve nem szakembert Csányi Sándor erdész, a Magyar Tudományos Akadémia által kiadott „Magyar Értelmező Szótár”, tehát mint „hivatalos” akadémiai állásfoglalásra utalva: „Erdő - : fáknak (vadon) együtt élő és a köztük levő növényekkel egységes tenyészetet alkotó tömege.” Ennek figyelembevételével, ha ennek a meghatározásnak megfelelnek, anyanyelvhasználatunk „törvénykönyve” szerint, a köznyelvi használatban – akár tetszik, akár nem – az idegenföldi, betelepített fajfajú faállományaink is (pl. a sokat vitatott akácok stb. is) bizony erdőnek nevezhetők!

Természetesen a köznyelvi megfogalmazás általános érvényességén belül vagy mellett a különböző igények és nézőpontok alapján az erdőnek további többféle értelmezése és kategorizálása lehetséges és szükséges. Az erdőben gazdálkodó, azzal szakmailag vagy tudományosan foglalkozó szakember számára elsősorban az a meghatározó, hogy az erdő mindenekelőtt önszabályozó képességgel rendelkező környezeti – ökológiai – rendszer (ökoszisztéma), egy adott területen életközösséget alkotó növények és sajátos állatvilág összessége, ahol a társulásba egyesült fák szerepe a meghatározó; ahol az életközösség tagjai egymással és környezetükkel (termőhelyükkel és közvetlen környezetükkel egyaránt) szerves kölcsönhatásban élnek, sajátos belső klíma és sajátos biológiai folyamatok közepette. Állandó, dinamikus, a kezelt erdőkben emberi tevékenység által is befolyásolt változás jellemző. E. Brünig (Hamburg) és H. Majer (Bécs) pro-

fesszorok ezt kiegészítik azzal, hogy az erdő érett korában a famagasság legalább 5 méter; a „zárt erdő” záródása érett stádiumban nagyobb 0,6-nál a „nyitott erdő”-ben a természetes záródás érett stádiumában 0,3–0,6 között van (Waldbauliche Terminologie. Fachwörter der forstlichen Produkten, Bécs, 1980).

Az ilyenképpen értelmezett fás kultúrák (fás ökoszisztémák) a *biológiai és ökológiai állapotuk* (az ún. „természetességi mutatójuk”) szerint a következőképpen csoportosíthatók (A):

- természetes erdők (jellemző a természet folyamatainak szabad érvényesülése, természetes erdődinamika, a helyi termőhelyi feltételeknek megfelelő őshonos fás és lágú szárú fajgazdagság, az önmegújulás képessége);

- mesterszerű erdők (a természeteshez többé-kevésbé hasonló állapotú erdők; alapkövetelmény, hogy az ilyen erdők a termőhelyi igényeiknek megfelelő termőhelyen állnak; természetes úton felújítható elegyes erdők);

- származék erdők (*Pócs Tamás* és munkatársai: Vegetationsstudien im Örség. Budapest, 1958. nyomán: az olyan, kultúrhatásra átalakult vagy mesterségesen átalakított erdőtársulás, amelynek eredete világosan felismerhető; az adott termőhelyhez igazodó természetesen előforduló fajajösszetétel, illetve még felismerhető jellemző fajkombináció; a cserjeszint és a gyepszint összetétele a fajajösszetételhez igazodik; a fák gyakran különböző korúak; helyenként újulatfoltok is megjelenhetnek; az erdő hármas funkciójából mindhárom nagyjából azonos súllyal van képviselve; a típus előidézője lehet pl. lecsapolás, legeltetés stb.);

- mesterséges eredetű „kultúrerdők” (általában meghonosított fajfajjal, esetleg nemesített klónfajtákkal létesített erdők; ide sorolandók azok az őshonos fajfajú, többnyire elegyetlen faállományok is, amelyek a természetesség valamennyi jegyét nélkülözik, illetve természetes úton magról nem újíthatók fel, legfeljebb egyes esetekben sarjról. Ha a mesterszerű erdő átalakulása vagy a mesterséges beavatkozás olyan nagymértékű volt, hogy az eredeti társulás nem vagy csak nehezen ismerhető fel, szintén kultúr vagy félkultúr típusról beszélhetünk. A jóléti funkció visszaszorul a termelési és a védelmi funkciók mellett; a termelési funkció szerepe általá-

ban kiemelkedő fontosságú, meghatározott célú. Sajátos eseteik a *faültetvények*, amelyekből – azonkívül, hogy fával borított területek, az erdő minden más jellemző eleme hiányzik.

(B): *Szakmailag a kezelés* (erdőgazdálkodás, különösen az erdőművelés) *módja szerint* az ún. gazdasági erdők következő csoportosítása lehetséges:

- természetközeli erdőgazdálkodás (az erdő nyújtotta javakat oly módon, olyan termesztési technológiákkal „termeljük meg”, amelyek az erdő természetes biológiai folyamataihoz közelítenek, azokat alapvetően nem változtatják meg); alkalmazási lehetőségeit elsősorban a termőhelyi viszonyok határozzák meg, illetve korlátozzák;

- elsősorban fatermesztési központú erdőgazdálkodás; ezen belül:

- hagyományos (szokványos) gyakorlatnak megfelelő vágásos üzemmódú gazdaságierdő-kezelés (hagyományos fatermesztési technológia);

- ültetvényszerűen kezelt vágásos üzemmódú fatermesztési technológia; jellemzői: belterjes (lehetőleg zártkörű) termesztési technológiai rendszer, ezzel is kapcsolatosan viszonylag rövidebb termesztési időtartamban; általában előre meghatározott célválaszték mint fő véghasználati választék. (Részletes fogalmi meghatározását l. az „Ültetvényszerű fatermesztés” c. kiadványban. Mezőgazda Kiadó, 2003);

- iparszerű (többnyire valamilyen, a termesztés céljának megfelelő, belterjes, általában nagy tömegű, azonos minőségű faválaszték előállítására törekvő különleges rendeltetésű) termesztési technológiával kezelt faültetvény (pl. energetikai rendeltetésű faállomány).

Fentiekből értelmezhető, levezethető a „faültetvény” meghatározása is: (a kultúrerdők csoportjába sorolható) fával borított olyan területek, ahol ezen túlmenően az erdő minden más jellemző, meghatározó ismérve hiányzik, kezelési módját pedig a faültetvény jellegéhez, céljához igazodó sajátos (nem az erdőgazdálkodásban szokásos) termesztési technológia jellemzi. *Valójában a „faültetvények” kérdése elsősorban termesztési technológia és különleges termesztési célok kérdése.*

Mindezeket figyelembe véve, az erdész (erdőgazdálkodó, erdőművelő) feladata esetenként kettős: egyfelől létre kell hoznia, ill. meg kell őriznie vagy tovább kell fejlesztenie az erdő természetes (biológiai, ökológiai) értékeit, a sokszínű változatosságot; másfelől a helyi adottságoknak megfelelő módon

és mértékben fa-nyersanyaggal és különféle erdei mellékhasználati szolgáltatásokkal ki kell elégítenie a társadalom (a nemzetgazdaság) igényeit.

A teljesség kedvéért megemlítem, hogy az erdő fogalmát a törvényi szabályozás és területi nyilvántartás oldaláról is meg lehet (és szükséges) közelíteni. Az *erdőtörvény* (1996. évi LIV. tv. 5.§) szerint erdőnek kell tekinteni a földművelésügyi miniszter által rendeletben meghatározott fajú fás növényekből és a társult élőlényekből kialakult életközösséget annak talajával együtt, függetlenül attól, hogy a faállomány vagy az életközösség valamelyik más eleme átmenetileg hiányzik. A faállományban legalább 50%-ot kell kitenniük a rendeletben meghatározott fafajoknak, hibridjeiknek, fajtáiknak. Az erdő minimális területe 0,15 ha az erdőszegeggyel, a benne található nyiladékokkal és tűzpáztákkal együtt. Szól az Erdőtörvény a faültetvény fogalmi meghatározásáról is (tv. 8.§. 1.c. pont, a végrehajtási utasítás 5.§. 2. bek.). Ez azonban – az előző fejtegetésekből kiindulva – teljesen helytelen és gyakorlatilag értelmezhetetlen! Ideje lenne helyesbíteni a tv. szövegében!

A területi művelési ág (statisztikai,

kataszteri) nyilvántartásában az erdő fával borított olyan területe, amelyen fa (faanyag) és más, a fás környezetben létrejött nyersanyag termelése és különféle infrastrukturális szolgáltatások érdekében gazdálkodás folyik; a fa és melléktermékek előállítása mellett hatással van a helyi klímára és vízháztartásra, védelmet nyújt az erdő vadjainak.

A fenti fejtegetéssel egyfelől az „erdő”, illetve a „faültetvény” közötti lényegi tartalmi különbözőséget szándékoztam „levezetni”, másfelől arra rámutatni, hogy az erdő fogalmát többféle nézőpontból ennek megfelelően differenciáltan kell definiálni, mindenkor szem előtt tartva egyfelől anyanyelvünk megszokott köznyelvi, másfelől szaknyelvi értelmezését is!

Természetesen ezek a fejtegetések nem vonatkoznak olyan különleges rendeltetésű, fával borított területekre, mint pl. erdőrezervátumok, természetvédelmi erdők, arborétumok.

Feltehetően a szakmai vita az „erdő”-ről, valamint a „faültetvény”-ről tovább folytatódik, és előbb-utóbb kialakulhat az egységes szakmai álláspont.

Üvegházhatás...

Nem csökkent idén sem a legfejlettebb ipari országokban a globális felmelegedést okozó üvegházhatású gázok kibocsátása – derült ki az ENSZ múlt héten zárult milánói éghajlat-változási konferenciáján. Európai tudósok szerint a légkör megővását szolgálná az erdők fokozottabb védelme és újak telepítése.

Az idei milánói konferencián sem sikerült életbe léptetni az üvegházhatású gázok csökkentéséről szóló 1997-ben aláírt kiotói egyezményt. Ehhez az egyezményhez csatlakozott 119 ország mellett szükség lett volna a kibocsátás 35, illetve 17 százalékáért felelős Egyesült Államok és Oroszország részvételére is. Az USA bekapcsolódására egyelőre nincs esély, és minden bizakodás ellenére Milánóban elmaradt Oroszország szerepvállalásának bejelentése is.

Még át akarják gondolni a döntést – indokolták a moszkvai kormányzat képviselői a halogató magatartást. James Inhofe, az Egyesült Államok környezetvédelmi és szociális bizottságának elnöke közölte: a globális felmelegedéssel való fenyegetőzés a legna-

gyobb átverés, amit valaha az amerikaiak és a világ ellen elkövettek.

A milánói konferencián elhangzott, hogy mára a környezetszennyezés szinte minden területén pontos mérési technikákat dolgoztak ki.

A tudósok szerint az erdőtelepítés lehet az egyik megoldás arra, hogy csökkentse a levegő szén-dioxid-koncentrációját.

Malomsoki Szilvia
(Magyar Hírlap, részlet)

Legeltetés és az erdő vízháztartása

A thessaloniki Aristoteles Egyetem kutatóinak vizsgálatai szerint az erdei legeltetés megtiltása a görög erdőkben a fűállomány mennyiségét hétszeresére növelte, a talaj humusztartalmát megháromszorozta és a víz talajba szívargásának gyorsaságát 20 mm/óráról 46 mm/óra-ra növelte.

(Forrás: ALLG. Forstz.)

Dr. Szodfridt István